

CENTRUM INFORMACJI
NAUKOWO-TECHNICZNEJ
POLITECHNIKI LUBELSKIEJ

OTWARTA NAUKA W PRAKTYCE AKADEMICKIEJ: KLUCZOWE WYZWANIA DLA BIBLIOTEKI I WYDAWNICTWA UCZELNIANEGO

KONTEKST

Otwartą Naukę wspierają międzynarodowe inicjatywy, takie jak UNESCO *Recommendation on Open Science*, Horizon Europe i Plan S, które promują dostępność, transparentność i zarządzanie danymi zgodnie z zasadami FAIR. W Polsce ramy te wzmacniają *Polityka Otwartego Dostępu do Danych Badawczych finansowanych ze środków publicznych* (2025), polityka NCN oraz dokument *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych* (2015). Biblioteki i wydawnictwa uczelniane pełnią w tym procesie kluczową rolę, wspierając naukowców i instytucje w praktycznym wdrażaniu Otwartej Nauki.

WSPÓŁPRACA Z NAUKOWCAMI I DOKTORANTAMI

Bariery we współpracy

- Brak czasu naukowców na szkolenia
- Różnice pokoleniowe w podejściu do technologii
- Nieufność wobec repozytoriów instytucjonalnych
- Obawa przed „kradzieżą” pomysłów badawczych

Strategie angażowania

- Indywidualne konsultacje i wsparcie
- Grupowe szkolenia celowane (dyscypliny naukowe)
- Ambasadorzy Otwartej Nauki wśród badaczy
- Gamifikacja i systemy motywacyjne (tabele rankingowe, system odznaczeń)

REKOMENDACJE

Strategia instytucjonalna – zbudowanie ambitnej, konsekwentnie realizowanej, monitorowanej i cyklicznie aktualizowanej polityki otwartego dostępu na poziomie uczelni

Priorytetowe inwestowanie w kompetencje – traktowanie szkoleń z RDM, otwartych licencji, infrastruktury oraz etyki publikacyjnej jako kluczowych dla rozwoju instytucji

Zacieśnianie współpracy międzyinstytucjonalnej – członkostwo w konsorcjach, sieciach eksperckich i projektach, które przyspieszają wdrażanie Otwartej Nauki i obniżają koszty transformacji

Advocacy i edukacja – budowanie kultury otwartości wśród naukowców, pokazywanie korzyści, dobrych praktyk i realnych oszczędności wynikających z otwartego udostępniania wyników badań

Monitoring i ewaluacja – mierzenie postępów, identyfikowanie barier i modyfikowanie polityki otwartego dostępu w oparciu o dane, a nie o intuicję

OBECNE WYZWANIA – PERSPEKTYWA BIBLIOTEKI I WYDAWNICTWA

Wyzwania kompetencyjne

- Luka umiejętności cyfrowych wśród pracowników na różnych etapach kariery (digital skills gap)
- Konieczność ciągłego dokształcania w zakresie:
 - zarządzania danymi badawczymi (RDM)
 - zasad FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable)
 - licencji Creative Commons
 - platform repozytoryjnych (DSpace, Dataverse) oraz do prowadzenia czasopism online (OJS) i publikowania w nich

Wyzwania organizacyjno-kulturowe

- Opór przed zmianą ze strony środowiska akademickiego
- Obawy związane z „drapieżnymi” czasopismami
- Niezrozumienie korzyści płynących z Otwartej Nauki wśród naukowców
- Problem „prestżu” czasopism Open Access vs. tradycyjnych

Wyzwania techniczne

- Interoperacyjność systemów (CRIS, repozytoria, DOI/Handle, ORCID, ROR, EOSC, OpenAlex, OpenAire)
- Długoterminowa archiwizacja (digital preservation)
- Implementacja standardów metadanych (Dublin Core, DataCite)
- Zabezpieczenie wrażliwych danych badawczych

Wyzwania finansowe

- APC (Article Processing Charges) – dylematy etyczne i ekonomiczne
- Transformative agreements – negocjacje z wydawcami
- Budżetowanie usług związanych z Open Science
- Koszty infrastruktury technicznej i jej utrzymania

Wyzwania prawno-etyczne

- Zarządzanie prawami autorskimi w środowisku cyfrowym
- RODO a udostępnianie danych badawczych
- Plagiatyzm i paper mills
- Etyka AI w pracy naukowca, doktoranta i studenta

DZIAŁANIA PROMOCYJNE – DOBRE PRAKTYKI

Kanały komunikacji

- Coroczne wydarzenia – Open Access Week, Open Data Week
- Webinaria i tutoriale online
- Infografiki i materiały wizualne
- Sukcesy Otwartej Nauki w uczelniach (success stories)

Narzędzia wsparcia

- Zespół lub Helpdesk ds. Otwartej Nauki
- Przewodniki i checklisty
- Kalkulatory, listy i otwarte bazy APC (2026 Springer Nature Journals Price Lists, Elsevier Journal Finder z informacjami o kosztach, zestawienia APC od Wiley oraz baza danych OpenAPC)
- Dashboardy publikacyjne (bazy publikacji pracowników, bazy wiedzy)

WYZWANIA PRZYSZŁOŚCI

Trendy

- Diamond Open Access jako alternatywa dla Gold Open Access
- Preprint servers i ich rola w komunikacji naukowej (Zenodo, SSRN, arXiv, TechRxiv, Preprints.org)
- Open Peer Review – transparentność recenzji
- Research Data Management Plans (DMP) – deponowanie w repozytoriach
- AI w procesach

Metryki i ewaluacja

- Widoczność i użycie: pobrania, cytowania, Altmetrics vs. Impact Factor
- Odpowiedzialna ewaluacja (DORA, Leiden Manifesto)
- Open Science w parametryzacji jednostek
- Koszt/efekt: koszt publikacji Open Access vs. ich zasięg i wpływ
- Udział publikacji Open Access (Green, Gold, Diamond)

BIBLIOGRAFIA

- Ayris, P. (2018) LIBER Open Science Roadmap. Zenodo. doi:10.5281/zenodo.1303002
- Budapest Open Access Initiative (2002) Budapest Open Access Initiative. Dostępne online: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org> [dostęp: 25.11.2025]
- cOAlition S (Plan S) (2018) Plan S. Dostępne online: <https://www.coalition-s.org> [dostęp: 25.11.2025]
- European Commission (Horizon Europe) (2021) Horizon Europe — Open Science. Dostępne online: https://rea.ec.europa.eu/open-science_en [dostęp: 25.11.2025]
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L. et al. (2015) 'Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics', Nature, 520, 429–431. doi:10.1038/520429a
- LIBER (2018) Open Science Roadmap. Dostępne online: https://zenodo.org/records/1303002/files/LIBER_OSR_A5-ONLINE-HR.pdf [dostęp: 25.11.2025]
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2025) Polityka otwartego dostępu do danych badawczych finansowanych ze środków publicznych. Warszawa: MNiSW. Dostępne online: <https://www.gov.pl/attachment/c1b854cf-957e-464e-bcdb-54a65d4d343a> [dostęp: 25.11.2025]
- Narodowe Centrum Nauki (2025) Zarządzenie nr 39/2025 Dyrektora Narodowego Centrum Nauki w sprawie Polityki publikowania w otwartym dostępie wyników badań stanowiących efekty realizacji projektów badawczych, staży, stypendiów naukowych, działań naukowych i komponentów badawczych, z dnia 26-06-2025. Warszawa: NCN. Dostępne online: https://ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzania-dyrektora/zarzadzanieDyr-39_2025.pdf [dostęp: 25.11.2025]
- San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA) (2012) San Francisco Declaration on Research Assessment. Dostępne online: <https://sfdora.org/read/read-the-declaration-polish> [dostęp: 25.11.2025]
- SPARC Europe (b.d.) SPARC Europe Documents. Dostępne online: <https://sparceurope.org/what-we-do/sparc-europe-key-resources/sparc-europe-documents> [dostęp: 25.11.2025]
- UNESCO (2021) Recommendation on Open Science. Dostępne online: <https://www.unesco.org/en/open-science/about> [dostęp: 25.11.2025]

INFORMACJA O AUTORACH

Katarzyna Weinper
k.weinper@pollub.pl
ORCID: 0000-0002-1872-9006

Łukasz Tomczak
l.tomczak@pollub.pl
ORCID: 0000-0001-9465-4854

POLITECHNIKA
LUBELSKA
LUBLIN UNIVERSITY
OF TECHNOLOGY

